

Oppgave: *Gjør en elocution analyse av John Adams (Anthony Hopkins) tale i Amistad. Gjør rede for bruk av troper og figurer og diskuter hvordan denne talen kan plasseres som retorisk sjanger.*

John Adams (Anthony Hopkins) tale i Amistad

En elocution analyse er en analyse av den språklige bearbeidelsen i talerens arbeidsstadier. Videre kan man dele elocutio i tre stilnivåer – den enklere stil, den mildere stil og den høye stil (Eide 2004:141). Med utgangspunkt i den klassiske romerske retorikkens fem arbeidsfaser er elocutio der taleren gjennomarbeider den språklige utformingen for at talen skal oppfylle de fire retoriske dyder: hensiktsmessighet(*aptum*), korrekthet(*puritas*), klarhet(*perspicuitas*) og endelig bevegende språklig form og utsmykning(*ornatus*). Sentralt i *ornatus* står de såkalte troper og figurer(Kjeldsen 2006). Andersen skriver at elocutio er arbeidet med å tilpasse ord og uttrykk til saken. Analysen vil derfor dreie seg om John Adams' evne til å formulere seg(uttrykksmåten). De uttrykk og formuleringer en avsender benytter er med på å skape vedkommendes *ethos*.

For å forstå talen er det viktig å vite litt om bakgrunnen for den i filmen(konteksten). Filmen *Amistad* er basert på virkelige hendelser som fant sted i USA i 1839. Slavehandelen var blitt forbudt, men i USA's sørstater og i mange andre land eksisterte slaveriet fremdeles. Filmens utgangspunkt er en hendelse fra det spanske slaveskipet *La Amistad*(som ironisk nok betyr "Vennskapet"). Kort fortalt var dette skipet på vei til et slavemarked på Cuba med 53 afrikanske slaver ombord. En av dem, en mann spanjolene kalte *Cinque*, klarte å komme seg fri fra lenkene og tok over kommandoen på skipet. I den brutale kampen blir alle de spanske sjøfolkene, unntatt to, drept. De to gjenlevende sjøfolkene lurer afrikanerne til å tro at de seiler tilbake til Afrika, men i virkeligheten seiler de nordover mot USA. 6 uker senere blir skipet tatt av den amerikanske marinen og afrikanerne blir stilt for retten. Flere parter gjør krav på "skipslasten" og retten må avgjøre hvor afrikanerne kommer fra og hvilke rettigheter de har. Afrikanerens sak tas opp av slaverimotstandere, og etter *Cinque* forteller sin grusomme historie i retten vinner afrikanerne rettsaken. Men saken blir anket til høyesterett. Den tidligere presidenten John Adams mobiliseres og i sin tale for Høyesterett bruker han alle sine retoriske evner. Høyesterettsdommerene stemmer for afrikanernes frihet mot én stemme.(Jf. Filmweb.no)

Hvis en taler er overtalende er han en god taler. Med dette pekes det mot bruken av velvalgte ord og velformulerte utsagn. Med andre ord dreier dette seg det språklige uttrykket

som er talerens tydning og tydeliggjøring av tanken. Men talens kraft til å bevege virker også gjennom oppbyggingen av formuleringene. Elocutio dreier seg om måten man sier ting på (det oratoriske uttrykk) og er grunnlaget for retorisk veltalenhet. Språket skal være korrekt, klart, passende og pyntet. Dette er de fire dyder som taleren har når han er på sitt beste (Andersen 2004).

Korrekthet

Det gjelder å unngå feil. Dette bidrar til å bygge opp talerens ethos. Et korrekt retorisk språk skal forholde seg til auctoritas (ord og uttrykk skal ha hjemmel hos de beste forfatterne etc). Det er vanskelig å komme med konkrete eksempler på dette i Adams' tale. Jeg velger å tro at alt er grammatisk og korrekt sagt. Dessuten trekker han inn "The Declaration of Independence" som et bevis på auctoritas.

Klarhet

Henger nøye sammen med korrekthet. Quintilian formulerte kravet om klarhet slik: "Vi må ikke bare tale slik at tilhørerne kan forstå oss, men slik at de ikke kan misforstå oss" (Andersen 2004:61). Uklarhet kan oppstå når man velger å bruke for mange ord i etymologisk betydning, eller i bokstavelig mening. En tale må forholde seg til vanlige ord i deres vanlige mening. Alikevel kan originale og overraskende uttrykk skape klarhet – vi forstår mer. Andersen nevner tvetydige ord og uttrykk, for lange setninger, og ulogiske sammenligninger som klarhetens "fiender". Jeg kan ikke se at Adams' tale inneholder noen slike "fiender".

Passende (høvelighet, aptum)

En moralfilosofisk term med sterke etiske overtoner. Taleren skal gi saken det språket som tilkommer den. Med andre ord skal taleren bruke et språk som er passende for situasjonen. Tilhørerne gir taleren rett når de merker at tingene stemmer. Talen må tilpasses publikum, talerens ethos og situasjonen (Andersen 2004). Jeg synes at det kommer tydelig fra at Adams' bruker et seriøst og korrekt (alvorlig) språk som passer seg i en rettsal, samt fra en tidligere amerikansk president. Verdt å merke seg er hans noe "gammeldagse" engelsk – noe som får selve filmen til å virke mer troverdig.

Pyntet(forseggjort språk, ornatus)

At en tale opptrer i ornat betyr at den skal være utsmykket og forseggjort. Dette innebærer et bevisst ordvalg, omtenkstom fordelig av små og store enheter og velberådd bruk av spesielle virkemidler. Herunder faller det å ikke overdrive, det å ta i bruk for mange virkemidler. Ornatus skal falle naturlig, som Quintilian sa det: ”aldri virker noe vakkert hvis det ikke samtidig er nyttig”(Andersen 2004:66). Den retoriske ornatus består av tre hovedområder: ordvalg, samordning og samklang(harmonia) og figurer. Et enkeltord kan peke mot et stilnivå. Andersen bruker eksempelet *hjord* i stedet for *flokk* – en bibelsk betydning. I ordforbindelser er rekkefølgen viktig da det kan ha stor betydning å endre den. Den viktigste regelen her er ikke å overdrive(Andersen: 2004).

I prinsippet finnes det bare én god retorisk stil, men til gjengjeld består denne av en rekke forskjellige stilkvaliteter(klarhet, storhet, skjønnhet, intensitet, karakter, sannhet, *deinotes*(maktfullhet). Innenfor antikken fantes to stilretninger, *attisismen*(enkel og konsis talerstil) og *asianismen*(frodig talerstil)(Andersen 2004). Talen hører inn under den ene eller den andre stilretningen da Cicero setter flere steder likhetstegn mellom dem. Alikevel tør jeg påstå at talen er noe mer *attisistisk* hvis vi vektlegger Quintilian fremfor Cicero. Quintilian sa ”*Attisistene har noe til felles, nemlig skarp og klar dømmekraft*”(Andersen 2004:90). Og nettopp det tør jeg påstå Adams viser at han har i sin tale.

Troper og figurer

Troper og figurer er måter å si ting på som bryter med vanlig uttrykksmåte. En retorisk trope er ”...en bemerkelsesverdig dreining eller vending av et ords *innhold*, slik at det får en ny og annerledes betydning og publikum inviteres til å legge merke til bestemte forhold”(Kjeldsen 2006:38). En trope kan igjen deles inn i underkategorier(de fire primære tropene): metaforer(bygger på likhet), metonymien(en realforbindelse), *synekdoke*(metonymi på mengdeplanet), ironi(sier noe, mener noe annet- *antifrase* er den verbale formen for ironi)(Kjeldsen 2006, se også Andersen 2004). Vi får en trope når vi bruker enkelte ord i stedet for de ordene som egentlig hører til saken(ordbytte). Jeg tror vi kan kalle det en metafor når han går inn på hvordan *Cinque* ville blitt behandlet hvis han var hvit: ”Hans navn ville vært like kjent som *Patrick Henry*’s. Adams sier ”he wouldn’t be able to stand, so heavy the weight of the medals and honours we would bestow upon him”. Adams sammenligner den spanske dronningen med ”...eleven yeas old child plays with her magical kingdom”, og den spanske rettsalen ”...can be toyed with like a doll...”. Dette er metaforer. Ironisk er han forsåvidt da han innledningsvis hevder at han ikke har noe å si.

Av andre troper kan nevnes personifisering, hyperbel(overdrivelse), litotes(underdrivelse), eufemismen(formidlende) og allegori(si noe annet). Adams bruker for eksempel en overdrivelse da han påstår at saken er "...the most important case ever to come before this court"(eller gjør han egentlig det?). Videre sier han at saken "...concerns is the very nature of man" og bruker dermed en allegori på hvor viktig denne saken er for menneskenes frihet generelt. Samme frase(nature of man) kan kalles en synekdoke for livets nødvendighet.

En figur er "...en systematisk og bemerkelsesverdig omforming av lengre *uttrykk*" (Kjeldsen 2006:38). Termen figur kommer fra det latinske figura, som betyr skikkelse, form. Det tilsvarende greske uttrykket betyr holdning. Videre deles de inn i talefigurer(ord/uttrykk) og tankefigurer(mening/innhold). Talefigur kan igjen deles i tre – gjennom utelatelse(kan skape en elipse), ombytting(kan skape en kiasme) eller tilføyelse. Tilføyelsen skjer ofte som en gjentakelse og kan deles i tre undergrupper. Lyden(rim og allitterasjon), Ordet(som en anafor – når flere setninger eller setningsdeler begynner med samme ord. Epiforen slutter vi med samme ord) og sammenkobling av ord(congeries, opphoping). Opphoping av ord brukes for eksempel ved opprampingen av tidligere amerikanske presidenter; "James Madison, Alexander Hamilton, Benjamin Franklin...".

Tankefigurer skapes istedet av det semantiske innhold og under her kommer også det retoriske spørsmålet(interrogatio) – når taleren stiller et spørsmål uten å forvente et svar. Her viser taleren at han anerkjenner tilhørerernes tvil og forsøker deretter å fjerne denne tvilen. Adams stiller flere spørsmål underveis i talen, for eksempel "Why are we here", eller "What on earth are we to do with this?".

Argumentative troper og figurer er for eksempel de som fremkaller en bestemt form for nærvær eller tilstedeværelse av det vi taler om. Forskjellige former for gjentakelser (anaforen eller epiforen) kan virke argumentative og det samme gjør den detaljerte beskrivelsen(descripto). Retoriske troper som allusjonen, apostrofen og det retoriske spørsmålet er argumentative fordi de skaper noe felles.